Kiemo V tranšėjoje 20–22 cm gylyje atidengtos 3,22 m ilgio ir 1 m fiksuoto aukščio mūrinės sienos liekanos. Siena mūryta iš gelsvų 22,5–23x10,5–11x4–5 cm dydžio plytų, rištų kalkių skiediniu. Joje pasitaikė ir keli mūrijimui naudoti 12–16 cm skersmens akmenys bei kelios rausvos 23x12–13x6 cm dydžio antrinio panaudojimo plytos. Siena datuojama XIX a. pabaiga – XX a. ir sietina su dabartiniu pastatu, kuris, matyt, vėliau buvo perstatytas.

Atlikus žvalgymus galima teigti, kad, nors kultūrinis sluoksnis ir yra smarkiai apardytas bei permaišytas, jame vis dar yra išlikę XVII–XIX a. radinių bei statinių liekanų.

The field survey at Vilniaus St. 31 / Islandijos St. 1

In 2007 the survey conducted at Vilniaus St. 31 / Islandijos St. 1 encompassed the S part of quarter 8 in the old town as well as the SW part of quarter 12 together with the most important building located in it, the Radvila palace. 4 test pits (a total area of 27.3 m²) and 7 trenches (a total length of 260.5 m) were excavated. A disturbed 1.2–1.6 thick cultural layer dating to the 17th–20th centuries was recorded at the test pit sites. The remains of a late 17th–early 18th-century brick wall and arched foundation that runs in a N–S direction was discovered in test pit 2 on the E side of Vilniaus St. and in the E street trench. This wall is the remains of the fence surrounding the grounds of the Radvila palace on the W side. This fence is mentioned in the 1790 inventory and visible in the 1737 Fürstenhof plan. Fragments of 20th-century courtyard paving were found at a depth of 10–20 cm in the SE trench in the courtyard of the Lithuanian art museum, Radvila palace. The badly demolished remains of a wall dating to the second half of the 18th century and connected with a later outbuilding of the Radvila estate were recorded at a depth of 0.7 m. A12–20 cm thick mixed layer of dark grey earth with isolated 18th–19th-century finds and animal bones survived above this wall. The remains of a late 19th–20th-century brick wall, which was 3.22 long, had a fixed height of 1 m, and is connected with the present-day building, which was evidently rebuilt later, was uncovered at a depth of 20–22 cm in the W courtyard trench.

ŽAGARĖ

Ernestas Vasiliauskas

Žvalgomieji tyrinėjimai Žagarėje

2007 m. Žagarėje (Joniškio r.) ŠAM vykdė nedidelės apimties archeologinius žvalgomuosius tyrinėjimus ir žvalgymus. Jų metu ištirta: P. Cvirkos g. 42 – Gedimino gatvėje – bendras 9,3 m² plotas, P. Cvirkos g. 44–64 – 6,16 m², Vilniaus g. 10A – 9 m², Parko g. 9 – 10,6 m² plotas, žvalgytas 90 m² plotas, Kalno g. 13, 14, 25, Pašvėčio g. 10, 30, Raktuvės g. 29 – 66 m², Kęstučio g. 1 – Miesto aikštės 1A – 18 m², žvalgytas 810 m² plotas, Kęstučio g. 23 – 4,32 m². Iš viso 2007 m. Žagarėje buvo iškasti 27 šurfai (1x1, 1x2, 1x3, 2x2, 3x3 m dydžio), 7 plotai (1x5, 2x5 m dydžio), stebėtos 9 kasamos trasos. Iš viso ištirtas 123,38 m² plotas, žvalgytas 900 m² plotas. Kartu su žvalgytu tyrinėtas bendras 1023,38 m² plotas.

XVII–XVIII a. kultūriniai sluoksniai aptikti P. Cvirkos g. 42, 44 – Gedimino gatvėje,

Raktuvės g. 29, XVIII–XIX a. – P. Cvirkos g. 58, Vilniaus g. 10A, Miesto aikštėje 1A, Kęstučio g. 23, kultūrinių sluoksnių ir radinių nerasta – Parko g. 9, Kalno g. 13, 14, 25, Pašvėčio g. 10, 30, Kęstučio g. 1, P. Cvirkos g. 64.

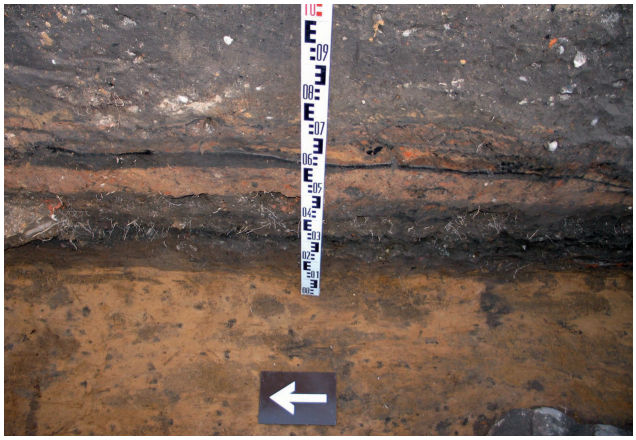
2007 m. tyrinėjimai papildė duomenis apie Žagarės užstatymo raidą, miestelėnų buitį, prekybinius ryšius, amatus. Ypač stokota duomenų apie Senąją Žagarę, kur aptikti XVII–XVIII a. kultūriniai sluoksniai, pasiekiami net 45–60 cm gylyje.

Tyrinėjimų metu **P. Cvirkos g. 42 – Gedimino gatvėje** buvo aptikti gerai išlikę XVII–XVIII a. datuojami kultūriniai sluoksniai. Tyrinėti plotai yra prie istorinės Senosios Žagarės turgaus aikštės V pakraščio, kelyje link Kruopių, Akmenės, Vegerių. Įžemis (smėlis, priesmėlis) pasiektas 90–130 cm gylyje.

Plote 1 fiksuoti gerai išlikę 10 niveliacinių sluoksnių (1 pav.). Paviršiuje buvo iki 10–18 cm gylio velėninis juodos žemės sluoksnis. 10–18 cm gylyje atsidengė 2-asis supiltinis žvyro, skaldos sluoksnis. Po juo 18–27 cm gylyje atsidengė 3-iasis sluoksnis, kurį sudarė pilka žemė su degėsiais. Sluoksnis pagal radinius datuojamas XIX a. Kvadratuose 0,3–1', 40–54 cm gylyje, atsidengė 8–28 cm storio 4-asis juodos žemės su degėsiais sluoksnis, kuris pagal radinius datuojamas XIX a. Po juo, 74–75 cm gylyje, kvadratuose 0,4'–1', atsidengė smėlio, maišyto su pilka žeme, sluoksnis, o kvadratuose 0,4–0,2', 70 cm gylyje, – molio su degėsiais sluoksnis. 45–62 cm gylyje, kvadratuose 0,3–5, atsidengė iki 8–14 cm storio 5-asis juodos žemės su degėsiais sluoksnis, kuris pagal radinius datuojamas XVII a. antrąja puse. 56–64 cm gylyje, kvadratuose 0,6–5, atsidengė 6-asis degėsių ir pelenų sluoksnis, datuojamas XVII a. antrąja puse. 64–70 cm gylyje, kvadratuose 0,2–5, atsidengė 7-asis juodos žemės su degėsiais sluoksnis. Jo apačioje buvo apdegusių ir neapdegusių plytų su braukomis nuolaužų, rasta puodyninių koklių bei apdegusio molio tinko fragmentų, perdegusios žiestos kaimiškos keramikos. Sluoksnis datuojamas XVII a.

80–86 cm gylyje, kvadratuose 0,2'–2, atsidengė 8-asis pilkos žemės su degėsiais sluoksnis. Jo paviršiuje buvo apdegusių ir neapdegusių plytų su braukais nuolaužų. Rasta žiestos kaimiškos (iki 90 %) bei oksidacinės plonasienės glazūruotos ir neglazūruotos keramikos, perdegusios žiestos kaimiškos keramikos. Sluoksnis datuojamas XVII a.

87–98 cm gylyje, kvadratuose 1–5 ir 80 cm gylyje, kvadratuose 4,7–5, atsidengė supiltinis 8 cm storio 9-asis šlako sluoksnis. Jame rastos kelios žiestos kaimiškos bei oksidacinės plonasienės glazūruotos ir neglazūruotos keramikos šukės. Sluoksnis datuojamas XVII a. Kvadratuose 3–4, 92–93 cm gylyje, R dalyje atsidengė 106x42 cm dydžio ir 18–20 cm aukščio akmuo (dalis nueina į R sienelę).

1 pav. P. Cvirkos g. 42 – Gedimino gatvė, plotas 1, Š sienelė. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 1. P. Cvirkos St. 42 – Gedimino street, area 1, N wall.

0 5 cm

2 pav. XVII a. žiesta keramika. P. Cvirkos g. 42 – Gedimino gatvė. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 2. 17th-century thrown pottery. P. Cvirkos St. 42 – Gedimino street.

0 5 cm

3 pav. XVII a. pabaigos – XVIII a. glazūruota lėkštė. P. Cvirkos g. 42 – Gedimino gatvė. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 3. A late 17th–18th-century glazed plate. P. Cvirkos St. 42 – Gedimino street.

96–110 cm gylyje atsidengė 10-asis viršįžeminis sluoksnis – smėlis maišytas su pilka žeme ir negausiais degėsiais. Sluoksnis datuojamas XVII a. 1,12–1,3 m gylyje atsidengė įžemis – geltonas smėlis, priesmėlis.

Surinkta nemažai XVII–XVIII a. radinių: gyvūnų kaulų, puodyninių ir dubeninių koklių (kakleliai C, F tipų pagal I. Uosę), žiestos tradicinės krašto (kaimiškos), oksidacinės glazūruotos ir neglazūruotos (2 pav.) keramikos šukių. XVII–XVIII a. sluoksniuose kaimiška keramika sudaro 58,74 % (121 vienetas), o oksidacinė – 41,26 % (85 vienetai).

Iš 14 šukių pavyko surinkti pusę XVII a. pabaigos – XVIII a. lėkštės (3 pav.). Vidinėje pusėje ji dengta glazūra – šviesiai rudas fonas, pakraščiais eina rudai žalsvos ir baltos linijos, viduryje pavaizduotas gėlės motyvas. Lėkštės profilis – briaunuotas, kaklelio briauna suapvalinta, molio masė sluoksniuota, spalva: išorės – ruda, juoda, masės – ruda. Jos anga 22,5 cm skersmens, dugnas 10 cm skersmens; 5,9 cm aukščio, storis: briaunos – 8 mm, dugno – 7 mm, sienelės – 5–6 mm, ties briaunomis – 9 mm, priedugnio – 13,5 mm.

Taip pat rasti 2 XVII ir XIX a. galąstuvai, geležinis XVII a. kabliukas – durų užrakto dalis, kaltinės vinys, XIX a. diržo sagtis. 7-ajame sluoksnyje surinkta plytų nuolaužų. Jos buvo 6,7x11,5x?, 6,5x12x?, 7x12x?, 6,5x12,5x? cm dydžio. Panašaus dydžio plytos (27x5x12,5x6,5, 6,5x14x? cm) rastos 1956 m. ŠAM tyrinėjant Senosios Žagarės Aukštadvario dvarvietę, buvusią vadinamajame Žvelgaičio piliakalnyje.

Surinkta glazūruotų ir neglazūruotų plokštinių ir karnizinių koklių. Pirmą kartą Žagarėje rasti XVII a. pabaigos – XVIII a. pirmosios pusės herbinių glazūruotų ir neglazūruotų koklių fragmentai. Pagal analogijas galima manyti, kad žaliai glazūruotuose kokliuose su liūto motyvu buvo pavaizduotas Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštystės herbas (?). Galimas ir kitas herbinis motyvas – vienas prieš kitą stovintys liūtai, virš jų pavaizduota karūna, į šonus nuo – jos užrašai (XVII a. antroji pusė). Pastarojo motyvo kilmė ieškotina LDK R dalyje (dabartinėje Baltarusijoje). Kiti kokliai buvo neglazūruoti, dekoruoti karūnos, palmių šakelių motyvais, centrinė dalis neišliko, vie-

nas fragmentas buvo su skaičiumi 6 (4 pav.).

Kai kurie aptikti radiniai teikia duomenų apie verslus – siuvėjo amatą, geležies lydymą, kalimą, keramikos degimą. Tai XVII–XVIII a. siuvėjo ar batsiuvio darbo įrankiai (2 geležinės ylos (viena užriestais galais), žalvarinis antpirštis, geležinės adatos dalis). Siuvėjo (*kowal*) (1754, 1756, 1775, 1776, 1784 m.) ir batsiuvio (*szewc*) (1647, 1775 m.) verslai minimi Senosios Žagarės XVII–XVIII a. inventoriuose. Vertingas aptiktas 9-asis XVII a. šlako (gargažių?) sluoksnis (1 pav.), kuriame rasti 3 pūstuvų fragmentai. Šie radiniai, pasak archeologės dr. B. Salatkienės, galėjo būti iš geležies lydymo krosnies ar kalvės žaizdro. Kalviai (*kowal*) ir šaltkalviai (*ślusarz*) yra minimi Žagarėje (1565 m., Senojoje – 1647, 1775, 1784 m., Naujoje – 1775, 1777, 1778, 1786, 1789, 1791, 1795 m.), liejikas (*konwisarz*) J. Eliašas 1789 m. – Naujoje Žagarėje. Tad nauji radiniai papildė negausius istorinius duomenis apie Žagarės amatus.

Surinktos 5 monetos (nustatant jas konsultavo LNM NS vedėja D. Grimalauskaitė ir muziejininkas E. Remecas). Tai LDK (Marienburgas?) 1666 m., Lenkijos 16?? m. Jono Kazimiero Vazos variniai šilingai, Rusijos imperijos 18?? m. Aleksandro I varinė 1 kapeika (5 pav.), 1859 m. Aleksandro II varinė denežka. Iš vertingiausių minėtina reta sidabrinė moneta – 1764 m. Hildesheimo 1/12 talerio moneta (6 pav.). Tokia moneta atsitiktinai rasta kitoje Šiaurės Lietuvos vietovėje – Pavirčiuvės dvarvietėje (*ATL 2006 metais*, V., 2007,

4 pav. XVII a. pabaigos – XVIII a. herbinių koklių fragmentai. P. Cvirkos g. 42 – Gedimino gatvė. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 4. Fragments of late 17th–18th-century armorial stove tiles. P. Cvirkos St. 42 – Gedimino street.

5 pav. Rusijos imperija, Aleksandras I, 18?? m. Kapeika. Varis. Skersmuo 2,5 cm. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 5. Russian Empire 18?? Alexander I kopek. Copper. Diameter 2.5 cm.

6 pav. Hildesheimo vyskupystė, Frydrichas Vilhelmas, 1/12 talerio. 1764 m. Sidabras. Skersmuo 2,3 cm, svoris – 2,718 g. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 6. The Bishopric of Hildesheim, 1764 Friedrich William 1/12 thaler. Silver. Diameter 2.3 cm, weight – 2.718 g.

7 pav. Šurfas 2, ŠR sienelė. P. Cvirkos g. 44. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 7. Test pit 2, NE wall. P. Cvirkos St. 44.

8 pav. Šurfas 2, dubeniniai kokliai in situ. P. Cvirkos g. 44. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 8. Test pit 2, shallow 'pot-shaped' stove tiles (Topfkachel) *in situ. P. Cvirkos St. 44.*

p. 491), dar kita – kartu su Saksonijos monetomis Uozuolinių lobyje (Latvija, buvusi Tukumo apskritis), trečia žinoma iš Lietuvių mokslo draugijos (1907–1940 m.) rinkinių (tikslios radimo aplinkybės nežinomos).

Vertingų duomenų sukaupta **P. Cvirkos g. 44–64**, kur iki šiol netyrinėtose vietose ties namu 44 aptikti XVII–XVIII a. datuojami kultūriniai sluoksniai, o ties namu 58 (šurfas 3) – XVIII–XIX a. Įžemis (smėlis, priesmėlis) pasiektas 68–144 cm gylyje (7 pav.).

Šurfe 2 (prie pastato 44), 65–90 cm gylyje, surinkta 220 vienetų dubeninių koklių šukių bei 6 sveiki kokliai (8 pav.), 16?? m. Jono Kazimiero Vazos varinis šilingas. Šie radiniai liudija, kad šioje vietoje arba jos aplinkoje yra nuardyta koklinė krosnis. Kokliai kvadratine anga, apačia – apvali, su briauna, kakleliai C tipo (pagal I. Uosę), nežymiai aprūkę (9 pav.). Jų angos skersmuo – nuo 11,7x11,05 iki 13,1x 12,9 cm, dugno skersmuo – nuo 6,4 iki 7,6x 7,9 cm, aukštis – nuo 11,1 iki 13,1 cm, briaunos storis – nuo 1,2 iki 1,45 cm, sienelių – 7,5 mm.

Tyrinėjimai parodė, kad gatvės atkarpoje iki pastato 58 negiliai (35–60 cm gylyje) yra išlikę nesuardyti XVII–XIX a. kultūriniai sluoksniai. Tad reikia patikslinti saugomą Žagarės senojo miesto teritoriją, įtraukiant ir P. Cvirkos g. atkarpos dalį iki namo 58.

2007 m. Senosios Žagarės turgavietės ir P. Cvirkos g. atkarpos tyrinėjimai suteikė papildomų duomenų apie šio kvartalo užstatymą. Remiantis tyrinėjimų išvadomis, galima teigti, kad šioje aikštės dalyje XVII–XVIII a. buvo tankus užstatymas.

Tyrinėjimai **Vilniaus g. 10A** (buvę žydų maldos namai) suteikė papildomų duomenų apie šios Vilniaus gatvė dalies apstatymo raidą, papildė 2001 m. tyrinėjimų Vilniaus g. (JIKM,

vadovas E. Vasiliauskas) duomenis. Kadangi sklypas yra kvartalo gilumoje, ankstesnių nei XIX a. vidurio sluoksnių (išskyrus keletą XVIII a. keramikos šukių) rasti nepavyko.

Tyrinėtoje vietoje konstatuoti 6 kultūriniai sluoksniai (10 pav.). Paviršiuje iki 10–30 cm gylio buvo supiltinis velėninis sluoksnis su įvairiomis XX a. antrosios pusės šiukšlėmis. 10–30 cm gylyje atsidengė 2-asis supiltinis smėlio sluoksnis. 25–37 cm gylyje šurfo R dalyje (plotis – 1,8 m) atsidengė netašytų akmenų 2,5 m ilgio grindinio ruožas, ėjęs Š–P kryptimi. Akmenų dydžiai – 29x25, 30x24, 24x20, 20x16, 15x11, 13x10, 15x12, 29x14, 20x11, 12x13 cm. V pakraščiu buvo sudėti didesni akmenys (11 pav.). Panašu, kad grindinys buvo paklotas aplink pastatą – panašiai kaip ir aplink Joniškio Baltąją sinagogą (2006 m., žr. *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 284). Jį reikėtų datuoti XX a. pirmąja puse.

37–48 cm gylyje atsidengė 4-asis XIX a. antrosios pusės kultūrinis sluoksnis, kurį sudarė juoda žemė su degėsiais. Rasta banguotų čerpių fragmentų, plytų nuolaužų, oksidacinės glazūruotos, fajanso, porceliano keramikos (viena šukė buvo su įrašu: „Фабрика/ М.С. КУЗНЕЦОВА/ въ г. Рига“), skaidraus langų stiklo šukių, tamsaus stiklo butelio šukių, gyvūnų kaulų, plokštinių koklių fragmentų, pabirusių varinių sagų.

60–77 cm gylyje atsidengė 5-asis rudos žemės su supuvusia organika (medžio) sluoksnis. Rasta žiestos oksidacinės glazūruotos keramikos. 80–96 cm gylyje atsidengė pamatiniai akmenys – pailgos dolomito plokštės, kurios buvo sudėtos po apatiniu buvusio medinio pastato rentinio vainiku (10 pav.). Akmenys buvo didesni kvadratuose A/ 1–3 (20x25, 26x27, 21x14, 20x47, 18x42, 25x23 cm dydžio). Šios eilės ilgis – 2 m, plotis – 25 cm.

9 pav. Dubeniniai kokliai. P. Cvirkos g. 44. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 9. Shallow 'pot-shaped' stove tiles. P. Cvirkos St. 44.

10 pav. XIX a. pirmosios pusės medinio pastato su nuardyta krosnimi liekanos. Vilniaus g. 10A. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 10. The remains of a wooden building from the first half of the 19th century and a demolished stove. Vilniaus St. 10A.

11 pav. XX a. pirmosios pusės grindinio liekanos. Vilniaus g. 10A. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 11. The remains of paving from the first half of the 20th century. Vilniaus St. 10A.

Kvadratuose 1/ A–C dolomito plokštės mažesnės (12x16, 10x16, 15x9 cm). Supuvusios medienos gausiai rasta virš visų akmenų. Ties pastato ŠV kampu rastos 50x10 cm dydžio medžio liekanos – pavyko nustatyti rentinio sunėrimo vietą. Pastatas orientuotas Š–P kryptimi. Ties šio pastato ŠV kampu, kvadrate A–1, 1–1,1 m gylyje, rasti 2 ožkos ragai su apdirbimo žymėmis – nuskustas gyvnagis, ragai nupjauti. Kitas panašus ragas rastas kvadrate A–2, į V nuo pastato pamatų, 1–1,1 m gylyje. Daugiau gyvūnų kaulų su apdirbimo žymėmis rasta kvadratuose A–B/ 1–2, 85–110 cm gylyje (12 pav.). Pastato grindų (?) lygyje, 85–105 cm gylyje, rasta nedaug žiestos keramikos – balto fajanso lėkštės šukių (pusę jos galima rekonstruoti) (13 pav.), geležiniai durų vyriai, gyvūnų kaulų. Pagal šią lėkštę bei kitą

0 5 cm

12 pav. XIX a. pirmosios pusės gyvūnų ragai ir kaulai su apdirbimo žymėmis. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 12. First half of the 19th-century animal antlers and bones with signs of processing.

keramiką pastatas datuojamas XVIII antrąja puse – XIX a. viduriu.

Kvadratuose B–C/ 3, 90–95 cm gylyje, atsidengė nuardytos krosnies pado liekanos – plytų nuolaužos, apdegęs raudonas molis, degėsiai (10 pav.). Jos buvo 1,4–1,6 m ilgio R–V kryptimi ir 1 m pločio Š–P kryptimi. Krosnies pado storis – 10–12 cm. Po juo buvo 5 cm storio degėsių sluoksnis. Nuo pastato R sienos krosnis buvo nutolusi per 60 cm, o Š – per 1,2 m. Virš krosnies, 70 cm gylyje, atsidengė suverstos raudonų plytų nuolaužos – krosnies liekanos (?). P sienelėje, po krosnimi, 1,4 m gylyje, įžemyje (smėlyje su dolomitu) išryškėjo 90 cm pločio R–V kryptimi ir 100 cm ilgio Š–P kryptimi duobė. Jos tęsinys nuėjo P kryptimi. Pasiektas duobės gylis – 1,7–1,8 m (įžemis vientisas dolomitas).

1,15–1,26 m gylyje atsidengė 6-asis smėlio, maišyto su žeme ir dolomitu, sluoksnis. Rasti 2 tradicinės krašto (kaimiškos) keramikos pakraštėliai profiliuotu kakleliu, su grioveliu briaunoje (XVII a.?). 1,3–1,4 m gylyje pradėjo ryškėti įžemis – dolomitas.

Gyvūnų kaulų su apdirbimo žymėmis rasta keliuose gretimuose šios miesto dalies kvartaluose – Vilniaus g. 15, šurfe 7 (2001 m., JIKM, vadovas E. Vasiliauskas) (*ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 227, 39:2 pav.) ir Miesto aikštėje 8 (2002 m., JIKM, vadovas E. Vasiliauskas) (*ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 241, 94:3 pav.). Šių radinių koncentracija vienoje vietoje liudija kauladirbio verslo buvimą tam tikrą laiką ir apibrėžtoje Naujosios Žagarės miestelio teritorijoje.

Naujų vertingų duomenų suteikė archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai **Miesto aikštėje 1A**, kur buvo Naujosios Žagarės bažnytinė valda su pastatais – klebonija (statyta 1807 m.), špitole, bravoru, svirnu, 2 altarijomis, kurie

13 pav. XIX a. pirmosios pusės fajanso lėkštė. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 13. A faience plate from the first half of the 19th century.

minimi 1792, 1807, 1808 m. bažnytiniuose dokumentuose. Įžemis (priesmėlis) šurfuose 11, 12 pasiektas 1,45–1,64 m gylyje.

Šurfe 11 (1x2 m dydžio) 1,07 m gylyje atsidengė pilkos žemės sluoksnis su griuvenomis, keliais gyvūnų kaulais, banguotų čerpių, raudonų plytų nuolaužomis, stiklinio buteliuko su patina fragmentu. 1,24–1,28 cm gylyje PR sienelėje atsidengė pamatiniai 60x60, 47x26 cm dydžio akmenys. Pamatai ėjo 30–120° (ŠR–PV) kryptimi. Jie turėjo būti vieno kurio rašytiniuose šaltiniuose minimų pastatų.

Šurfe 12 (1x2 m dydžio) 1 m gylyje atsidengė juodos žemės sluoksnis su XVIII a. plokštinių koklių, dengtų tamsiai žalia glazūra ir čerpių fragmentais. 1,1–1,2 cm gylyje atsidengė iš netašytų akmenų netvarkingai sudėtas grindinys.

Papildomų duomenų apie Naujosios Žagarės miestelio periferinės R dalies užstatymą suteikė tyrinėjimai **Kęstučio g. 23**. Sklypas yra gana žemoje, drėgnoje vietoje, šalia teka bevardis upelis. Dėl tos priežasties šioje vietoje intensyvesni kultūriniai sluoksniai nesusiformavo – didžioji jų dalis niveliaciniai. Įžemis – rudas

14 pav. XVII a. pabaigos – XVIII a. glazūruoto karnizinio koklio ir porceliano pypkės fragmentai. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 14. Fragments of a glazed trim stove tile and a porcelain pipe from the late 17th–18th century.

molis – pasiektas 1,1–1,4 m gylyje. 1–1,3 m gylyje pradeda intensyviai sunktis gruntiniai vandenys.

Šios vietos aplinkoje (šalia pastatų 25, 29, 33 bei ties Kęstučio ir Joniškio g. sankryža) 1997–1998 m. archeologiniais žvalgomaisiais tyrinėjimais (vadovas G. Aleliūnas) nustatyta, kad kultūriniai sluoksniai datuojami XIX–XX a., įžemis pasiekiamas 0,9–1,1 m gylyje (*LIIR*, f. 1, b. 2980, p. 9; b. 3272, p. 4, 7).

Šurfe 1 70–80 cm gylyje rasta 190(1?) m. spalio 30 d. Rygos–Oriolo geležinkelio atšakos Aleksandrino (Smolensko sritis) arba Aleksandrovkos (Mogiliavo sritis) stoties švininė plomba (nustatė D. Grimalauskaitė, LNM). Jos skersmuo – 2,2 cm, storis – 5,5–6,5 mm. Vienoje pusėje yra užrašas: „АЛЕК/ 300[…]/ [neįskaitoma]“, kitoje pusėje – „Р.О.Ж.Д./ 3[…]55/ [neįskaitoma]“.

Šurfe 2 65 cm gylyje atsidengė 5 cm storio degėsių sluoksnis. Šurfe 3 18 cm gylyje atsidengė juodos žemės su gausiais degėsiais sluoksnis, o 50 cm gylyje – 10 cm storio degėsių sluoksnis. Jie turėtų būti siejami su Žagarę XIX a. dažnai siaubusiais gaisrais.

Šurfe 3 70 cm gylyje po minėtu degėsių sluoksniu atsidengė pilkos žemės su degėsiais sluoksnis. Jame rasta gyvūnų kaulų bei keletas XVIII–XIX a. radinių: glazūruotos lėkštės, akmens masės priedugnės šukės, tamsiai žaliai glazūruoto karnizinio (14 pav.) ir plokštinio koklio kaklelio fragmentai, stiklinio butelio priedugnio šukė, balto porceliano pypkės dalis (14 pav.). 1,1–1,3 m gylyje rasta fajanso keramikos šukė. Panašios (tik mėlynos spalvos) pypkės galvutė rasta 2006 m. atliekant žvalgomuosius tyrinėjimus Žagarėje, Tilto g. 3 (*ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 418–419, 2 pav.), panašios spalvos galvučių rasta Kėdainiuose (*ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 320, 2 pav.).

Tyrinėjimai 2007 m. papildė duomenis apie vieną LDK Š dalies miestų.

Radiniai perduoti saugoti ŠAM (in. GEK 117056–117079/ I–A 208:11–34; 9204/ A–Pg 1665; Pg 9206/ A–Pg 1667–1674). Dalis monetų konservuota ir konservuojamos LNM RC, kokliai – LDM RC.

The field evaluation in Žagarė

In 2007 a small-scale excavation (a total area of 123.08 m^2) and survey (900 m^2) was conducted in Žagarė. The total evaluated area was 1023.08 m^2. 17th–18th-century cultural layers were discovered at P. Cvirkos St. 42, 44 – Gedimino street (Fig. 1) and Raktuvės St. 29, 18th–19th-century cultural layers at P. Cvirkos St. 58 (Figs. 7, 8), Vilniaus St. 10A (Figs. 10, 11), Miesto Sq. 1A, and Kęstučio St. 23, and no valuable cultural layers were found at Parko St. 9, Kalno St. 13, 14, Pašvėčio St. 10, 30, Kęstučio St. 1, and P. Cvirkos St. 64.

During the excavation 17th–19th-century urban finds were collected: sherds of traditional (rustic), oxidation glazed and unglazed thrown pottery (Fig. 2–3), shallow (at P. Cvirko St. 44, 6 whole tiles were found (Figs. 8–9))

and deep 'pot-shaped' (*Topfkachel*) stove tiles, flat armorial stove tiles (Fig. 4), trim stove tiles (Fig. 14), brick rubble, an iron hook – part of a door lock, 2 whetstones, a belt buckle, a porcelain pipe bowl (Fig. 14), and 5 17th–19th-century coins (Figs. 5–6).

The excavations at the Old Žagarė market square (P. Cvirkos St. 42 – Gedimino street) supplemented the information about Žagarė's businesses: the 2 awls, thimble, and needle that were found attest to the tailor's trade. Tailors (in 1754, 1756, 1775, 1776, and 1784) and cobblers (in 1647) are mentioned in the 17th–18th-century inventories of Old Žagarė.

A layer of slag (dross (?)) was discovered (Fig. 1) where fragments of 3 bellows were found. They could be from an iron smelting furnace or a blacksmith's forge. Blacksmiths and metalworkers are mentioned in Žagarė (in 1565, in Old Žagarė in 1647 and 1784, and in New Žagarė in 1778, 1786, 1789, and 1791). Thus the new finds supplement the sparse historical information about the trades in Žagarė.

The remains of paving from the first half of the 20th century (Fig. 11) were found around a Jewish prayer house at Vilniaus St. 10A. An excavation was made of part of the remains of a wooden building, which was erected in the first half of the 19th century (Fig. 10) and where animal horns and bones with signs of processing and half of a faience plate (Fig. 13) were collected.

Paving and a building foundation were discovered at Miesto Sq. 1A. This plot was the site of the New Žagarė church government and its buildings: a rectory (built in 1807), an alms house, a brewery, a granary, and 2 altars, which are mentioned in 1792, 1807, and 1808 church documents.

MIESTELIAI

Bronius Dakanis

Žemaičių aikštė Tveruose

Vadovaudamasi kelių Telšiai–Žarėnai–Tverai–Laukuva ir Rietavas–Tverai–Varniai eismo saugumo sutvarkymo jų sankryžoje Tveruose projektu, IĮ „Senų senovė" atliko Tverų senamiesčio (Rietavo sav.) teritorijos Žemaičių aikštėje ir jos prieigose žvalgomuosius archeologinius tyrimus. Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu Tverų miestelio Žemaičių aikštėje, Laukuvos ir Miško gatvėse, bažnyčios šventoriuje bei varpinės aplinkoje 31 vietoje ištirtas bendras 59,5 m² plotas. Be to, UAB „Lytagra" parduotuvės neužstatytoje sklypo dalyje 3 vietose dar ištirtas 12 m² plotas. Archeologiniai šurfai tirti nuo 1 iki 4 m² dydžio, orientuoti pagal gatvių, elektros linijų, greta esančių sklypų ar statinių kryptis.

Tverų Žemaičių aikštės V–ŠV pakraštyje ŠR–PV kryptimi ištirta šurfų 1–8 (V) eilė, o jos R–PR – ta pačia kryptimi kita – šurfai 18–23 (R), aikštėje esančio skvero bei mašinų stovėjimo aikštelės R, PR pakraščiuose, irgi Š, ŠR–PV kryptimi ištirta dar viena šurfų 11–17 (centriniai) eilė. Aikštės Š kampe ištirtas šurfas 10, Miško gatvėje – šurfas 9, Laukuvos gatvėje – šurfai 24 ir 25, varpinės aplinkoje – šurfai 26–29 ir šventoriuje – šurfai 30 ir 31. Šurfuose, tirtuose Žemaičių aikštės Š dalyje, nesuardyto, kiek intensyvesnio ir datuotino ankstesniu nei XVIII a. kultūrinio sluoksnio neaptikta. Tik šurfuose 15 (aikštės vidurinėje dalyje) ir 18 (ŠR kampe) rasta puodyninių bei dviejų plokštinių koklių fragmentai, datuojami XVIII a. Kitose vietose to laikotarpio kul-